

Grensoverschrijdend gedrag en weerbaarheid

Hoe draag je als docent bij aan seksuele weerbaarheid?

Het is opvallend dat jongeren die grensoverschrijdend gedrag vertonen, dit niet als zodanig labelen. Het begrip aanranding vinden ze niet van toepassing op hun eigen situatie.

Het ingewikkelde van seks is ook dat dezelfde gebeurtenis of handeling in de ene situatie gewenst is en in de andere situatie ongewenst. Of dat dezelfde handeling door de ene persoon als gewenst ervaren wordt en door de ander als ongewenst. Het is dus moeilijk om duidelijkheid te geven over wat wel of niet kan; het gaat om de beleving van de betrokkenen.

Het is belangrijk dat leerlingen zich realiseren dat er ergens een grens is en dat die grens voor iedereen op een ander punt ligt. Er moet dus steeds opnieuw gevraagd of gekeken worden of de ander wel wil. Hierbij is communicatie, ook de lichaamstaal, van groot belang. De grenzen zijn in iedere relatie anders. Dit wordt mede door de situatie of de omstandigheden bepaald. Wanneer het gaat om machtsmisbruik en het door de wet verboden is, zoals een leerkracht die seks heeft met een leerling, is er altijd sprake van seksueel geweld.

Een op de drie meisjes die geslachtsgemeenschap had op of voor haar dertiende jaar werd hiertoe overgehaald of gedwongen. Bij jongens in deze leeftijdsgroep is dit een op de dertien.

Laagopgeleide meisjes worden vaker overgehaald dan hun hogeropgeleide seksegenoten. Marokkaanse jongens en Surinaamse en Antilliaanse meisjes worden relatief vaak overgehaald tot de eerste geslachtsgemeenschap.

Seksuele grensoverschrijding bij 12-15 jarigen

3,7% van de jongens en 6,7% van de meisjes tussen de 12 en 15 jaar is wel eens gedwongen tot seksuele handelingen. Jongeren die voor hun 14de geslachtsgemeenschap hebben, worden hier ruim twee keer zo vaak toe overgehaald of gedwongen dan jongeren die ouder zijn dan 14 jaar. Jongens tot 13 jaar zeggen relatief vaak dat ze het doen omdat iedereen het doet. Vroeg-adolescenten voelen zich bij het vrijen vaker slecht op hun gemak. Ze laten minder vaak merken wat ze fijn vinden en vragen minder vaak aan de partner wat hij of zij lekker vindt.

Onder meisjes tussen de 15 en 19 jaar komt veel seksueel geweld voor. Een op de vijf meisjes van deze leeftijd heeft minstens een keer in haar leven een ongewilde seksuele handeling meegemaakt.

Tips

1. Geef van tevoren aan dat leerlingen altijd bij u terecht kunnen als zij vragen of problemen hebben. Dat ze dit ook na de les of per mail kunnen doen.
2. Introduceer jaarlijks de vertrouwenspersoon in de klas waarbij hij/zij de werkwijze toelicht.
3. Zorg ervoor dat u op de hoogte bent van de signalerings-, hulp- en verwijstructuur binnen uw school en hulp- en adviesmogelijkheden.
4. Als u problemen signaleert of vermoedens heeft, breng dit ter sprake in een persoonlijk gesprek. Beloof geen geheimhouding, maar wel discretie en zorgvuldigheid bij het vervolgtraject.
5. Erkenning van het probleem, het tonen van medeleven is soms al voldoende. Het verwijzen naar meer informatie of een hulpverleningsinstantie kan een volgende stap zijn. Meer kan en hoeft u als docent vaak niet te doen.
6. Wees op de hoogte van de meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld en de meldplicht en aangifteplicht seksueel misbruik in het onderwijs.

www.seksuelevorming.nl

Op de website [seksuelevorming.nl](http://www.seksuelevorming.nl) zijn veel suggesties te vinden over wat je in de klas kunt doen om kinderen/jongeren weerbaarder te maken.

Zoals *LANG LEVE DE LIEFDE - WENSEN EN GRENZEN*.

Roan gaat te ver

Auteur: Marieke Otten

*Op een dag ontmoet Roan Ilse in de discotheek.
Aan het eind van de avond gaan Roan en Ilse naar buiten.
Ze wandelen en zoenen.
Roan raakt erg opgewonden.
Als Ilse zegt dat ze niet wil neuken, luistert Roan niet.
De volgende dag reageert Ilse koel en kortaf op berichtjes van Roan.
Roan begrijpt niets van de reactie van Ilse.
Hij wil graag nog eens met haar afspreken
Dan bedenkt hij een plan om haar weer te zien.*

Dit boek leent zich goed om met jongeren in gesprek te gaan over seksuele grensoverschrijding en andere onderwerpen die te maken hebben met seksuele vorming.

Met verschillende werkvormen en materialen kan klassikaal, in tweetallen of individueel het 'te ver gaan' besproken worden.

Gebruik van het boek

Klassikaal of een andere aanpak (tweetal of individueel)

De docent/mentor leest per les het aangegeven hoofdstuk voor en bespreekt met het gebruik van verschillende werkvormen het gedrag van de hoofdpersonen.

Je kunt als docent het boek *klassikaal* gebruiken of leerlingen als *tweetal* opdracht geven of een leerling *individueel* opdracht geven. De onderste opdracht bij de verschillende lessen is steeds voor de individueel lezende leerling.

Als niet klassikaal bedoeld wordt, is er sprake van een *andere aanpak*: tweetal of individueel.

Hoofdstuk 1

Onderwerp: versieren

'Ik kan best goed meiden versieren,' pagina 8

Doel:

- De leerlingen zien in dat er verschillende manieren zijn om het contact te maken of te verbreken met iemand.
- De leerlingen beseffen dat ze rekening moeten houden met de gevoelens van anderen.

Introductie:

Hou een kort gesprek over versieren: Wat is versieren eigenlijk? Wil je versierd worden en waar let je op als je iemand wilt versieren? Wat vinden jongens leuk aan meisjes en meisjes aan jongens?

Activiteit:

Deel de klas in groepjes in en laat de leerlingen samen versiertips opschrijven op memoblaadjes of in een eenvoudige stripje tekenen. Vraag ze zo concreet mogelijk te zijn. Dus niet: geef een complimentje, maar schrijf op wat voor compliment je dan kunt geven. De leerlingen plakken hun tips op het bord.

De docent ordent de tips voorzover mogelijk in categorieën en bespreekt met de leerlingen de ideeën na. Misschien zijn er bij de bespreking ook leerlingen die aangeven dat een bepaalde versiertip voor haar of hem een verknaltip is, omdat ze er een hekel aan hebben. Maak een aparte lijst van verknaltips.

Afsluiting:

Bespreek met de leerlingen wat het versieren spannend maakt. / Hoe komt het dat bepaalde dingen werken en andere niet? / Is het belangrijk om rekening te houden met die ander? / Wat denken de leerlingen van liegen en eerlijkheid bij het versieren?

Extra: versierposters of (foto)strips maken.

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over. Vraag of ze goede versiertrucs hebben en of ze het ook een keer erg verknald hebben).

Weet je drie goede versiertips? Schrijf ze op of teken ze.
Wat vind jij een stomme versiertruc?

Hoofdstuk 2

Onderwerp: signalen

'Als een meisje het goed vindt dat je tegen haar rug aanstaat, wil ze met je zoenen,' pagina 11

Doel:

- De leerlingen beseffen dat mensen verschillende signalen afgeven om aan te geven wat ze wel of niet prettig vinden.
- De leerlingen beseffen dat het van belang is om duidelijke signalen af te geven, ook als ze niet willen.

Activiteit:

Debat: Schrijf de bovenstaande zin uit het boek op het bord en lees hem voor. Verdeel de klas in drie gebieden:

Links is het **MEE EENS** gedeelte, rechts is het **NIET MEE EENS** gedeelte en in het midden: **TWIJFEL/ WEET NOG NIET**.

Nodig de leerlingen uit om t.a.v. de bovenstaande stelling hun plek in de klas in te nemen.

Laat eerst de leerlingen die deel uitmaken van de kleinste groep uitleggen waarom ze daar staan, en vraag daarna bij de andere groepen na waarom ze denken dat dit zo is of niet.

Maak tijdens de discussie korte aantekeningen op het bord over de inhoud. Stel vragen afhankelijk van de antwoorden van de leerlingen: Wanneer weet je nu echt zeker dat iemand met je wil zoenen? Hoe geven meisjes eigenlijk aan dat ze willen zoenen? Moet je als je zoent ook neuken?

Afsluiting:

Vat de discussie met de leerlingen kort samen. Speel desnoods nog een aantal signalen na. Benadruk dat iedereen altijd zelf de grenzen mag bepalen, als je niet wilt!

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Als een meisje het goed vindt dat je tegen haar rug aanstaat, wil ze met je zoenen.

Ben je het hier:

MEE EENS

TWIJFEL/ WEET NOG NIET

NIET MEE EENS

Omdat

Als iemand met je zoent, dan wil hij/zij ook met je naar bed.

MEE EENS

TWIJFEL/ WEET NOG NIET

NIET MEE EENS

Omdat

Hoofdstuk 3 en 4

Onderwerp: Met wie ga je graag om?

'Ik was een sukkel gisteravond...' denkt Roan, pagina 20

'Kai is een van de stoerste jongens van de klas,' pagina 21

Doel:

- De leerlingen beseffen dat ze zich laten leiden door gedrag van anderen.
- De leerlingen zijn zich ervan bewust dat ze de mogelijkheid hebben om hun eigen keuzes te maken.

Introductie:

Met wie zou jij het liefste omgaan: met Roan of Kai? Geef de leerlingen even de tijd om daarover na te denken en ook na te denken over het waarom van die keuze.

Activiteit:

Schrijf de naam Roan links en de naam Kai rechts op het bord.

Vraag aan de meisjes of zij met een groene stiften een streepje willen zetten onder de naam van de jongen met wie ze het liefste om zouden willen gaan.

Vraag daarna of de jongens hun voorkeur willen uitspreken door met een rode

stift een streepje te zetten onder de naam van de jongen met wie zij het liefste zouden willen omgaan.

Laat enkele leerlingen hun keuze toelichten.

Afsluiting:

Wat vinden de meisjes belangrijk bij een jongen? Wat maakt een jongen leuk? Wat vinden jongens belangrijk aan een meisje? Wat maakt een meisje leuk? Schrijf de antwoorden van de leerlingen op het bord.

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Roan is een sukkel

MEE EENS

TWIJFEL/ WEET NOG NIET

NIET MEE EENS

Omdat

Kai is een stoere jongen

MEE EENS

TWIJFEL/ WEET NOG NIET

NIET MEE EENS

Omdat

Wat vind jij leuk aan een jongen?

Wat vind jij leuk aan een meisje

Je mag er ook een tekening van maken.

Hoofdstuk 5

Onderwerp: loser

'Zijn ogen lijken te zeggen: "Loser!";' pagina 27

Doel:

- De leerlingen onderzoeken de begrippen zelfrespect en respect voor anderen.

Introductie:

Wat betekent het als iemand met respect omgaat met je? Probeer samen met de leerlingen tot een definitie te komen van zelfrespect en hoe je dat kunt zien/merken?

Vul het schema in

Wat is zelfrespect?	Wat is respect voor anderen?
Hoe kun je dat zien / merken?	Hoe kun je dat zien / merken?

Activiteit:

Herhaal een aantal zinnen uit het boek (van pagina 26/27 bv.).

En laat de leerlingen staan als ze dit respectvol gedrag vinden; ze blijven zitten als ze het niet respectvol vinden.

Laat de leerlingen zelf voorbeelden noemen van respectvol en respectloos gedrag t.a.v. van zichzelf en anderen.

Help ze zonnig op weg:
Dat meisje is een hoer.
Ik doe niet mee als er iemand uitgelachen wordt.
Ik vind mezelf stom.
Als een meisje nee zegt, dan bedoelt ze ja.
Ik laat dingen met me doen, die ik niet wil doen.
Ik doe vaak hetzelfde als mijn vrienden/vriendinnen. (Wat zegt dat over je zelfrespect?)
Als een groep vrienden/vriendinnen bepaalde dingen doet, dan doe ik ze ook, al vind ik dat niet leuk. (Wat zegt dat over je zelfrespect?)

Afsluiting:

Vat de les samen met de leerlingen.

NB Respect heeft twee verschillende betekenissen: binnen de burgerlijke cultuur: wederzijds rekening houden met elkaar; binnen de straatcultuur: een ander moet ontzag voor je hebben.

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Maak een kopie van pagina 26 en 27:
Onderstreep wat je respectloos vindt.

Hoofdstuk 6, 7 en 8

Onderwerp: signalen (deel 2)

'Je was geweldig vannacht!,' pagina 39

Lees hoofdstuk 6 en 7 voor en laat de opdracht doen. Lees daarna verder in hoofdstuk 8 en laat de opdracht nog een keer doen.

Doel:

- De leerlingen duiden signalen van gedrag.

Introductie:

Breng eerdere activiteit over signalen in herinnering. Vraag terug wat de leerlingen zich daarvan nog kunnen herinneren.

Activiteit:

Laat de leerlingen individueel de schaal invullen, eerst na hoofdstuk 6/7 en daarna nog een keer na hoofdstuk 8.

Hoe vond Roan het vrijen?

NIETS AAN

GAAT WEL

FIJN

GEWELDIG

Omdat

Hoe vond Ilse het vrijen?

NIETS AAN

GAAT WEL

FIJN

GEWELDIG

Omdat

Besprek de uitkomsten met de klas.

Maak op het bord een lijst met 'ja, ik wil'-signalen en een lijst met 'nee, ik wil niet'-signalen.

Kunnen de leerlingen los van het verhaal de lijst aanvullen?

Evaluatie:

Bepreek met de leerlingen wat er volgens hen aan de hand is en wat er nu verder zal gaan gebeuren.

Andere aanpak:

In tweetallen (besprek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Na hoofdstuk 6/7

Hoe vond Roan het vrijen?

NIETS AAN

GAAT WEL

FIJN

GEWELDIG

Omdat

Hoe vond Ilse het vrijen?

NIETS AAN

GAAT WEL

FIJN

GEWELDIG

Omdat

Na hoofdstuk 8

Hoe vond Roan het vrijen?

NIETS AAN

GAAT WEL

FIJN

GEWELDIG

Omdat

Hoe vond Ilse het vrijen?

NIETS AAN

GAAT WEL

FIJN

GEWELDIG

Omdat

Wat is er aan de hand, denk je en hoe moet het verder?

Hoofdstuk 9

Onderwerp: Facebook

'Ilse heeft de foto zondagmiddag geplaatst' (op Facebook), pagina 43

Bespreek in de klas de volgende vraag:

Waarom zet Ilse de foto en het berichtje op Facebook?

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Waarom zet Ilse de foto en het berichtje op Facebook?

Hoofdstuk 10, 11 en 12

Onderwerp: drank en drugs

'Zo erg is het toch niet om niet meer precies te weten wat je hebt gedaan,' pagina 48

Doel:

- De leerlingen zijn zich bewust van de gevolgen van drank- en drugsgebruik m.b.t. seksueel gedrag.

Introductie:

Roan zegt over Belinda:

‘Zo erg is het toch niet om niet meer precies te weten wat je hebt gedaan.’

Wat denk je: vindt Roan dat nog steeds aan het einde van hoofdstuk 12?

Activiteit:

Verdeel de klas in een waar en niet waar deel (linker- en rechterkant van de klas) of geef de leerlingen een rode en groene stemkaart.

Lees de stellingen voor, laat de leerlingen kiezen en geef na iedere stelling een korte toelichting:

(Zie www.drugsenuitgaan.nl)

- 1 Door het gebruik van drank en drugs vergeet je wat er is gebeurd. (ja)
- 2 Door het gebruik van drank en drugs ben je minder kritisch. (ja, je kunt dus met iedereen in bed belanden)
- 3 Drank en drugs dragen altijd bij aan een geweldige vrijpartij. (nee, dat denk je alleen maar)
- 4 Met drank en drugs vrij je meestal veiliger. (nee)
- 5 Door drank en drugs ga je minder respectvol met jezelf en de ander om. (ja)

Afsluiting:

Vat met de leerlingen de risico's van drank en drugs samen.

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Roan zegt over Belinda:

‘Zo erg is het toch niet om niet meer precies te weten wat je hebt gedaan,’
pagina 48

Wat denk je: vindt Roan dat nog steeds aan het einde van hoofdstuk 12?

Hoofdstuk 13

Onderwerp: duidelijk zijn

'Ik wil dat je mijn foto's van Facebook haalt,' pagina 64

- **Doel:**
De leerlingen oefenen in *nee* zeggen.

Introductie:

Bespreek de volgende vragen met de leerlingen

Wat vind je van de oplossing van Roan, die wil dat zijn foto's van internet afgehaald worden.

Zijn er andere oplossingen?

Activiteit:

Bespreek met de leerlingen dat goede seks alleen mogelijk is als je het allebei prettig vindt en als je het ook allebei wilt. Anders is er sprake van ongewenste intimiteit of seksueel geweld. Dan kun je naar de politie gaan, want dat is wettelijk strafbaar. Benadruk dat je altijd moet proberen om duidelijk te zijn in wat je wilt en vindt. Ook als je plotseling geen zin meer hebt. Je moet ervoor zorgen dat je geen dingen doet die je niet wilt, ook niet om erbij te horen.

Als je echt iets niet wilt: hoe kun je dat duidelijk maken?

Laat de leerlingen de volgende situaties bespreken:

Iemand wil je een tongzoen geven, maar jij wilt niet tongen.

Iemand pakt je in je kruis.

Iemand vraagt je om je uit te kleden voor de webcam.

Afsluiting:

Vat de conclusies van de les samen.

Als je iets niet wilt:

1 Zeg duidelijk dat je het niet wilt (als dat niet werkt...).

2 Ga uit de situatie weg (als dat niet heeft gewerkt...).

3 Praat erover met anderen die je kunnen helpen om te voorkomen dat het nog een keer gebeurt.

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Hoe maak jij duidelijk als je iets niet wilt?

Hoofdstuk 14, 15 en 16

Onderwerp: onduidelijke communicatie

'Wat zou jij doen?,' pagina 70

Doel:

- Leerlingen bedenken tips om onduidelijkheid in de communicatie op te lossen.

Introductie:

Lees hoofdstuk 14 voor tot en met de zin op pagina 70: 'Wat zou jij doen?'

Laat de leerlingen in tweetallen één of meerdere oplossingen bedenken.

Activiteit:

Verzamel de oplossingen van de leerlingen en schrijf ze in categorieën op het bord en vat ze samen tot verschillende oplossingen.

Laat alle leerlingen een stem uitbrengen door een streepje te zetten bij het type oplossing dat hen het beste lijkt.

Lees de hoofdstukken 14, 15 en 16 uit.

Afsluiting:

Bespreek wat de leerlingen van de oplossing van Roan vinden. Vinden ze het een goede oplossing? Waarom wel of niet?

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Ik vind dat het Ilse haar schuld is

MEE EENS

BEETJE MEE EENS

MEE ONEENS

Omdat

Ik vind dat het Roan zijn schuld is

MEE EENS

BEETJE MEE EENS

MEE ONEENS

Omdat

Hoofdstuk 17

Onderwerp: dit was niet de bedoeling

'Hij heeft zich alleen vergist,' pagina 85

'Hij wilde haar geen pijn doen,' pagina 85

- **Doel:**

De leerlingen beseffen dat grensoverschrijdend gedrag, al gebeurt het per ongeluk, nare gevolgen kan hebben.

De leerlingen denken na over hoe de effecten van grensoverschrijdend gedrag zijn te herstellen.

Introductie:

Besprek met de leerlingen wat ze van de afloop van het boek vinden.

Activiteit:

Roan heeft zich per ongeluk vergist. Hij kan er niets aan doen dat Ilse zich rot voelt. Voer het debat.

Schrijf de bovenstaande zin uit het boek op het bord en lees hem voor. Verdeel de klas in drie gebieden: Links is het **MEE EENS** gedeelte, rechts is het **NIET MEE EENS** gedeelte en in het midden: **TWIJFEL/WEET NOG NIET**.

Nodig de leerlingen uit om t.a.v. de bovenstaande stelling hun plek in de klas in te nemen.

Laat eerst de leerlingen die deel uitmaken van de kleinste groep uitleggen waarom ze daar staan, en vraag daarna bij de andere groepen na waarom ze denken dat dit zo is of niet. Maak tijdens de discussie op het bord korte

aantekeningen over de inhoud.

Stel vragen afhankelijk van de antwoorden van de leerlingen:

Schrijf de zin op het bord:

Ilse moet naar de politie gaan, want Roan heeft haar verkracht.

Nodig de leerlingen uit om t.a.v. de bovenstaande stelling hun plek in de klas in te nemen. Voer het debat.

Afsluiting:

Wat had Roan kunnen doen om dit allemaal te voorkomen?

Wat had Ilse kunnen doen om dit allemaal te voorkomen?

Schrijf de mogelijkheden op het bord.

Hoe gaat het verder met deze twee, denk je?

Andere aanpak:

In tweetallen (bespreek de antwoorden met elkaar) en individueel (praat er met iemand anders over).

Maak er een tekening van of schrijf het antwoord op...

- 1 Wat had Roan kunnen doen om dit allemaal te voorkomen?
- 2 Wat had Ilse kunnen doen om dit allemaal te voorkomen?

Bronnen:

- Relaties en seksualiteit, lesmateriaal voor dove en slechthorende jongeren.

Het onderzoek *Seks onder je 25^e*, uitg. Rutgers Nisso Groep.

- www.drugsuitgaan.nl.

- www.seksuelevorming.nl.

